

Наталія Володимирівна Сяська,

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри
методики викладання іноземних мов Рівненського державного
гуманітарного університету

НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ У КОНТЕКСТІ ДІАЛОГУ КУЛЬТУР ТА ОРІЄНТАЦІЄЮ НА МІЖКУЛЬТУРНУ КОМУНІКАЦІЮ

Висвітлено надзвичайно актуальну проблему вдосконалення методики навчання іноземної мови студентів вищих педагогічних навчальних закладів. Розглянуто шляхи подолання культурних розбіжностей різномовних комунікантів. Ми вважаємо, що зроблені висновки є важливими для методики формування іноземної комунікативної компетентності у студентів вищих закладів освіти на сучасному етапі розвитку світової спільноти.

Ключові слова: міжкультурна комунікація, інтерактивність, автентичні твори, інтеркультурна компетенція.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Процес європейської інтеграції дедалі помітніше впливає на всі сфери життя України, не оминув він і вищої освіти. Відтак, чітко визначились орієнтири на входження в освітній та науковий простір Європи, які передбачають модернізацію освіти у контексті європейських вимог. Це надає нового значення англійській мові як мові міжкультурного спілкування і зумовлює підвищення вимог до її практичного володіння.

Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки, Закон про вищу освіту, Концепція мовної освіти в Україні та Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти наголошують на створенні умов для розвитку мовної особистості спеціаліста, який досконало володіє англійською мовою. Однак досягнення безперешкодного рівня володіння іноземною мовою для реалізації професійних знань значно ускладнюється через недостатній словниковий запас майбутніх спеціалістів. Саме тому увагу багатьох учених

зосереджено на пошуку нових шляхів розширення словникового запасу студентів у процесі оволодіння англomовною мовленнєвою діяльністю. Найбільш актуальною сьогодні є проблема формування компетентного випускника. Після детального вивчення вимог, що пред'являються фахівцям за кордоном, можна формулювати аналогічне зарубіжній моделі поняття компетентності як сукупності якостей, що характеризують всебічно розвинуту людину: загальної культури, творчого підходу, володіння мистецтвом спілкування, а також суто професійні характеристики й сформована потребо-мотиваційна, операційно-технічна (спеціальні знання, вміння й навички) та рефлексивна сфери.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення даної проблеми та на які опирається автор. Якщо прийняти до уваги Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти, а також врахувати *культурологічний підхід* до вивчення іноземної мови, можна прийти до висновку: особа, яка хоче добре оволодіти іноземною мовою, зобов'язана вивчати культуру народу – носія цієї мови, щоб вільно орієнтуватися в реаліях, притаманних людям, які належать до певної мовної групи [2]. Проблема інноваційних підходів до вивчення іноземної мови досліджується багатьма вітчизняними та зарубіжними педагогами, серед яких: Н. І. Гез, Б. А. Лапідус, М. В. Ляховицький, О. Б. Тарнопольський та інші [1; 3; 4; 6].

Згідно з сучасними вимогами до іншомовної освіти, підготовка вчителів іноземної мови повинна мати яскраво виражений культурологічний характер і бути націлена «на вироблення адекватної поведінки у спілкуванні з носіями культури країни, мова якої вивчається, на основі знань не тільки мови, але й ментальності, стилю повсякденного життя, традицій та звичаїв народу».

Метою статті є вирішення завдань, що постають перед викладачами системи професійної освіти: впровадження навчання (в процесі якого презентуються різні культури) в інтегровану глобальну практику планування стратегій, що використовуватимуться під час вибору навчальних матеріалів, у

процесі навчання, у співпраці «викладач-студент» та для культурного розвитку студентів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ключовим поняттям концепції вивчення іноземних мов у європейських країнах є «поріг комунікації», а методичними орієнтирами – правильна вимова і сучасне розмовне мовлення. Сучасні методи навчання ставлять за мету навчання мови через мовлення і засновані на таких ключових поняттях, як «спілкування», «культура», «мотивація», «інтерактивність».

Все більшого значення набувають проблеми подальшого вдосконалення методики навчання іншомовного спілкування студентів вищих педагогічних навчальних закладів. Необхідність навчати студентів іноземної мови передбачає подолання культурних розбіжностей різномовних комунікантів. Для того, щоб реалізувати вищезазначені орієнтири, студентам необхідно вивчати англійську мову поза мовним середовищем з використанням реалій автентичного англomовного говоріння, для того щоб сприймати й адекватно розуміти один одного в різних ситуаціях спілкування за умов реальної комунікації, що забезпечить повноцінне міжкультурне та міжособистісне спілкування.

Досягнення відповідного рівня сформованості комунікативної компетентності неможливе без оволодіння певним обсягом культурної інформації, без ознайомлення студентів з культурою народу, мову якого вивчають. У зв'язку з цим компонентом змісту навчання поряд з комунікативною компетенцією виступає також і соціокультурна, що складається з країнознавчої та лінгвістичної. Зміст культури складають компоненти, пов'язані між собою і не існуючі поза людиною та її діяльністю. При цьому культура носить як універсальний, так і індивідуальний характер. Відповідно, при формуванні англomовної комунікативної компетентності засобами автентичних матеріалів слід визначити компоненти культури, специфічні для носіїв цієї мови з метою їх врахування в процесі навчання

англійської мови. На основі визначення соціокультурної компетенції учасника міжкультурного спілкування ми виявляємо її структуру та змістовне наповнення. Соціокультурна англомова компетенція являє собою структуру, що складається з двох взаємопов'язаних і взаємодіючих компонентів – лінгвістичного та культурного. Кожен з її компонентів, що формується в процесі навчання, передбачає оволодіння студентами певними знаннями, а також вимагає розвитку специфічних мовних навичок, умінь і здібностей. Знання, навички та вміння, сформовані з метою адекватної взаємодії представників культури – носіїв української, англійської та інших мов, є основою здібностей, що дозволяють індивіду діяти як медіатору культур.

У зв'язку з реформуванням системи освіти, навчанням іноземних мов в контексті діалогу культур та орієнтацією на міжкультурну комунікацію виникла нагальна потреба у вивченні разом із мовою ще і культури країн, мова яких вивчається. Таке спрямування мовної освіти робить розвиток соціокультурної компетенції одним із найважливіших компонентів міжкультурної комунікації.

У зв'язку з цим, хотілося б звернути увагу на дещо інші підходи засвоєння соціокультурної інформації. Це – звернення до автентичних творів, що зумовлено багатьма причинами:

1. Автентичні твори – значно підвищують інтерес студентів до вивчення іноземних мов. Аналіз інтересів студентів свідчить про бажання аудиторії у процесі вивчення мови читати автентичну літературу .

2. Автентичні твори – невичерпне джерело соціокультурної інформації. Через художні твори відбувається знайомство студентів з національною культурою народу, мова якого вивчається, історією країни, з укладом життя та естетичними нормами націй. Соціокультурна інформація та художні твори реалізуються через типові обставини та типові характери, втілені в художніх

образах, що надає цій інформації особливої достовірності, правдивості та переконливості. Художні твори розвивають і пізнавальну активність студентів.

3. Автентичні твори стимулюють мислення, пробуджуючи асоціації з особистим життєвим досвідом, впливають на почуття та емоції тих, хто навчається, сприяють розвитку художнього смаку.

4. Автентичні твори знайомлять студентів з «дійсним ідеалом мовної норми», підвищують їх мовленнєву культуру, розвивають почуття мови, мовну здогадку.

5. Автентичні твори є найціннішим матеріалом, на основі якого може відбуватися формування мовленнєвих навичок та вмінь, перш за все у процесі читання та говоріння.

Включення АТ в процес навчання іноземної мови у мовних вузах підвищить ефективність формування практичної готовності до іншомовного спілкування.

Рівень здібностей до адекватного міжкультурного спілкування визначаємо як сукупність таких умінь: уміння використовувати специфічні для певної культури мовні одиниці, що вивчаються при побудові мовного акту, включаючи уміння використовувати лексичні одиниці, що містять у собі соціокультурну інформацію в ситуації міжкультурного спілкування, враховуючи при цьому національно-культурну специфіку вербальної і невербальної комунікативної поведінки, а також уміння запобігати культурним конфліктам, викликаним відмінностями ціннісних систем і етносоціокультурних установок у власній культурі та культурі носіїв англійської мови.

З появою міжкультурної дидактики виникає нова термінологія і відбувається уточнення взаємозв'язку між комунікативною компетенцією та усвідомленням деяких аспектів національної культури. У такий спосіб з'являється поняття «культурна компетенція», яке відображає зумовленість комунікації національною культурою і якому протиставляється «інтеркультурна (міжкультурна) компетенція», яка передбачає здатність

взаємодіяти, спілкуватися у міжкультурному контексті. Ми звертаємо увагу на зазначені терміни тому, що вони розширюють і уточнюють суть основного поняття, зокрема інтеркультурна компетенція розглядається як частина іншомовної комунікативної компетентності і визначається як здатність адекватно і гнучко поводити себе у ситуаціях зіткнення з діями, позиціями та очікуваннями представників інших культур. Зважаючи на те, що ми розглядаємо проблему оптимізації процесу навчання у межах вивчення іноземної мови студентами вищих закладів освіти, то проста аплікація зазначених вище положень на педагогічний процес дозволяє зробити наступне припущення: викладач завжди виступає як представник культури тієї країни, мова якої вивчається, і вона певним чином відображається на його мовленні і мовленнєвій поведінці. Це означає, що вузівський процес вивчення іноземної мови можна частково розглядати як міжкультурне спілкування зі всіма його особливостями, оскільки мовна, соціальна і комунікативна компетенції одного з суб'єктів (викладача) завжди більш висока, ніж іншого (студента). Отже, в такому спілкуванні (звісно, частково) актуалізується поняття інтеркультурної компетенції.

Звідси визначення іншомовної комунікативної компетентності як інтегративного утворення особистості, яке має складну структуру і виступає як взаємодія і взаємопроникнення лінгвістичної, соціокультурної та комунікативної компетенцій, рівень сформованості яких дозволяє майбутньому спеціалісту ефективно здійснювати іншомовну, а отже, міжмовну, міжкультурну і міжособистісну комунікацію. Іншомовна компетентність забезпечує певний культурний рівень усного і писемного мовлення та невербальної мовленнєвої поведінки. Формування іншомовної комунікативної компетентності у студентів вищих закладів освіти різних напрямів підготовки на сучасному етапі розвитку світової спільноти слід розглядати як обов'язкову складову загальної фахової підготовки. З точки зору компетентнісного підходу можна стверджувати, що вчитель повинен по-новому розуміти свою професійну діяльність. Сьогодні викладач в основному працює не з студентом,

а з предметом, і як головне завдання висуває завдання навчити свого предмета. Необхідна зміна такої позиції викладача на позицію «педагогічної підтримки» студента. Педагогу важливо підтримувати в студента прагнення до самостійності, самопізнання, самоаналізу та самооцінки, «вироснути» в нього здатність знаходити опору в самому собі. Від педагога вимагається не передача студенту готових знань, а насамперед «вироснування» у студента здатностей до самопізнання, самовдосконалення, творчої активності. Викладач стає більшою мірою «координатором» чи «наставником», ніж безпосереднім джерелом знань та інформації. У навчанні, здійснюваному на принципах педагогічного супроводу (підтримки), акцент робиться не на програмний матеріал, а на організацію індивідуальної пізнавальної діяльності. Викладач аналізує сам і допомагає зрозуміти студентові не тільки зміст того, що він засвоїв, а й як йому це вдалося зробити (за допомогою яких прийомів, технік тощо).

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямку. У зв'язку з цим основним результатом діяльності освітньої ланки зокрема факультету іноземної філології має стати не система знань, умінь і навичок студента іноземної філології сама по собі, а набір ключових компетентностей в інтелектуальній, цивільно-правовій, комунікаційній, інформаційній та інших сферах. Предметні компетенції пов'язані зі здатністю студентів залучати для рішення проблем знання, уміння, навички, сформовані в рамках конкретного предмета. Компетентність завжди проявляється у вирішенні життєво важливих завдань. Відповідно викладач іноземної мови і взагалі будь-якого предмета має вміти конструювати подібні завдання.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми подолання культурних розбіжностей різномовних комунікантів. Перспективним напрямком може стати розробка підходів, прийомів та методів для роботи з автентичними текстами на заняттях з іноземної мови студентів-філологів, що сприятиме поглибленню мовних знань і компетенцій, а також навичок самостійної роботи і розширить їх словниковий запас.

Список використаної літератури

1. Гез, Н. І. Методика навчання іноземним мовам в середній школі / Н. І. Гез // Навчальний посібник для студентів педінститутів за фахом №2103 «Іноземна мова». - М.: Висш. шк., 1982.
2. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / [науковий редактор українського видання доктор пед. наук, проф. С. Ю. Ніколаєва]. – К.: Ленвіт, 2003. – 273 с.
3. Лapidус, Б. А. Проблемы содержания обучения языку в языковом вузе / Б. А. Лapidус // Учеб. пособие. – М. : Высш. шк., 1986. – 144 с.
4. Ляховицкий, М. В. Общая методика обучения иностранным языкам / М.В.Ляховицкий // [учеб. пособие для филол. фак. вузов] – М. : Высшая школа, 1991. – 306 с.
5. Програма з англійської мови для університетів / інститутів (п'ятирічний курс навчання): Проект/ Колектив авт.: С. Ю. Ніколаєва, М. І. Соловей, Ю. В. Головач та ін.- К. : Київський державний лінгвістичний університет, 2001.- 245с.
- 6.Тарнопольський, О. Б. Методика навчання іншомовної мовленнєвої діяльності у вищому мовному закладі освіти / О. Б. Тарнопольський // [навчальний посібник] – К. : Фірма “ІНКОС”, 2006. – 248 с.

Рецензент – кандидат педагогічних наук, доцент Перішко І.В.

Стаття надійшла до редакції 5.08.2015

Сяська Н. В. Обучение иностранного языка будущих учителей в контексте диалога культур и ориентации на межкультурную коммуникацию

Высветлена чрезвычайно актуальная проблема совершенствования методики обучения иноязычного общения студентов высших педагогических учебных заведений. Рассмотрены пути преодоления культурных различий разноязычных коммуникантов. Мы считаем, что сделанные выводы важны для методики формирования иноязычной коммуникативной компетентности у студентов высших учебных заведений на современном этапе развития мирового сообщества.

Ключевые слова: межкультурная коммуникация, интерактивность, аутентичные произведения, интеркультурная компетенция.

Syaska N. V. Foreign language teaching of future teachers in the context of the dialogue of cultures and focus on intercultural communication

The urgent problem of improving the methods of teaching foreign language communication students of higher educational institutions is considered. The ways of overcoming cultural differences of multilingual communicators are reviewed. We believe that the conclusions are important for the formation of methodology of foreign language communicative competence for higher education students at the present stage of development of the world community.

It is possible to teach students a foreign language through overcoming cultural differences of multilingual communicators. In order to implement the above guidelines, students must study English outside language environment using English authentic speaking realities, in order to perceive and understand each other in different situations of communication adequately under conditions of real communication. It will provide valuable intercultural and interpersonal communication.

In this regard, in this article we would like to draw attention to something other approaches of mastering of sociocultural information. This is an appeal to authentic texts, due to many reasons. The article deals with the definition of the content and argumentation of using authentic poetic texts in the process of developing intercultural communication and interactivity of the linguistic students.

Development of approaches, ways and methods for working with authentic texts on English practical training classes and English cycle classes is possible in further research. The main result of the educational level of foreign languages department should be not only system of knowledge and skills of linguistic student, but a set of key competencies in intellectual, civil, communicative, informative and other fields.

We believe that the development of teaching materials to reflect approach in foreign language learning is a particularly pressing issue for methods, because of their absolute absence.

Keywords: *intercultural communication, interactivity, authentic texts, intercultural competence.*